

TUTKIMUSRAPORTTI

SASTAMALA

Tyrväänkylä (Törfues) ja Kaukola

Historiallisen ajan kylänpaikan ja rautakautisen røykkiökalmiston
arkeologinen koekaivaus ja valvonta
31.8.2015

AKDG 4666:3

MUSEOVIRASTO

KULTTUURIYMPÄRISTÖN HOITO | ARKEOLOGISET KENTTÄPALVELUT

KOEKAIVAUSRYHMÄ

JAN-ERIK NYMAN

Tiivistelmä

Sastamalan Tyrväänkylässä sijaitsevilla kiinteistöillä 790-472-4-92 Annanranta, 790-472-6-78 Lisäalue ja 790-472-4-97 Ranta-Alikylä on suunniteltu vesihuoltorakentamista alueelle, jossa sijaitsee kaksi muinaismuistolain (295/1963) rauhoittamaa kiinteää muinaisjäännöstä, Tyrväänkylän historiallisen ajan kyläpaikka ja rautakautinen röykkiökalmisto Kaukola. Koekaivauksen ja valvonnan tavoitteena oli selvittää, onko rakentamishankkeen vaikutusalueella rauhoitetun muinaisjäännöksen osia. Koekaivausryhmä suoritti koekaivauksen ja valvonnan yhden päivän aikana 31.8.2015. Koekaivauksessa kaivettiin seitsemän koekuoppaa, joiden perusteella uudisrakentamisen vaikutusalueella ei ole kiinteää muinaisjäännöstä. Valvonnassa ei myöskään havaittu viitteitä kiinteästä muinaisjäännöksestä.

Kannen kuva: Tutkittava vesihuoltolinja ja taustalla kuvan keskellä suunniteltu pumppaamon paikka, kuvattu luoteesta. AKDG 4666:3

Sisällysluettelo

Kansilehti	
Tiivistelmä	
Sisällysluettelo	1
Arkisto- ja rekisteritiedot	2
Sijaintikartat	4
1. JOHDANTO	6
2. TUTKIMUSHISTORIA	7
3. KOHTEEN SIJAINTI JA KUVAUS	9
4. TUTKIMUSMENETELMÄT	13
5. KAIVAUSHAVAINNOT	14
6. YHTEENVETO	15
7. LÄHTEET	16
8. DIGIKUVALUETTELO	17
9. KOEKUOPAT	18
Yleiskartta 1:500	19

Arkisto- ja rekisteritiedot

Kohteen nimi:	SASTAMALA Tyrväänkylä (Törfues) ja Kaukola
Muinaisjäännöslaji:	Historiallisen ajan kylänpaikka ja rautakautinen röykkiökalmisto
Muinaisjäännösrekisterino:	1000011561 ja 912010016
Inventointinumero:	-
(Tyrväänkylä (Törfues))	
Inventointinumero:	1 (Ojala 1986)
(Kaukola, alakohde Pukki)	
Tutkimuksen laatu:	Koekaivaus ja valvonta
Kenttätyönjohtaja:	Jan-Erik Nyman, FM
Apulaistutkija:	Inga Nieminen, Huk
Tutkimuksen rahoittaja:	Museovirasto (virkatyö)
Kenttätyöaika:	31.8.2015
Tutkittu ala:	14,25 m ²
Maakunta:	Pirkanmaa
Kunta, kylä:	Sastamala, Tyrväänkylä
Kiinteistötunnus:	790-472-6-78 Lisäalue 790-472-4-92 Annanranta 790-472-4-97 Ranta-Alikylä
Peruskartta, TM35-lehtijako:	M3342R
Peruskartta, Yleislehtijako:	2121 04 Kiiikka
Tutkitun alueen keskikoordinaatit:	N: 6806700 E: 278300 (ETRS-TM35-FIN)
Tutkitun alueen korkeus:	Z: 59,5–64,0 (N2000)
Kohteen lähin osoite:	Pukintie 213, 38200 Sastamala
Kaivauslöydöt:	-
Aikaisemmat tutkimukset:	1946 Carl F. Meinander ja Helmer Salmo, kartoitus
Tyrväänkylä (Törfues) ja	1982 Anne Vikkula, kartoitus
Kaukolan alakohde Pukki	1986 Helena Ojala, inventointi
	2002 Hanna-Maria Pellinen, kartoitus
	2007 Vadim Adel, koekaivaus
	2007 Vadim Adel, valvonta
	2007 Vadim Adel, kaivaus
	2008 Aija Teinonen, valvonta
	2015 Simo Vanhatalo, koekaivaus
Aikaisemmat löydöt:	KM 33392:1-6. Kvartsi-iskos, palanutta savea, palanutta luuta,
Tyrväänkylä (Törfues) ja	puunäyte ja hiilinäyte. Diar. 31.10.2002. Kartoitus,
Kaukolan alakohde Pukki	Hanna-Maria Pellinen 2002.
	KM 36761:1-161. Pronssiesineen katkelmia, rautaesineitä ja
	rautakatkelmia, saviastian paloja, punasavikeramiikkaa, kivi-
	savikeramiikkaa, piiposliinia, liitupiipun katkelmia, lasia,
	mahdollisen hioinkiven katkelma, piitä, kvartsia, kuonaa,
	palanutta savea, punamultaa sekä palanutta ja palamatonta
	luuta. Diar. 9.8.2007. Koekaivaus, Vadim Adel 2007.
	KM 36762:1-155. Kuparilankaa, metallisolki, rautaesineitä ja
	rautakatkelmia, kivikirveen katkelma, kvartsiteitä, saviastian
	paloja, punasavikeramiikkaa, kivisavikeramiikkaa, liitupiipun

katkelmia, tiiltä, lasia, kvartsia, piitä, palanutta savea, suomuja sekä palanutta ja palamatonta luuta. Diar. 9.8.2007. Valvonta, Vadim Adel 2007.

KM 2007104:1-121. Kuparinappeja, metallilankaa, rautanauvoja ja naulan katkelmia, punasavikeramiikkaa, kivasavikeramiikkaa liitupiipun katkelmia, tiiltä, lasia, kvartsi-iskoksia, tuluspiitä, kuonaa, palanutta savea sekä palanutta ja palamatonta luuta. Diar. 15.10.2007. Kaivaus, Vadim Adel 2007.

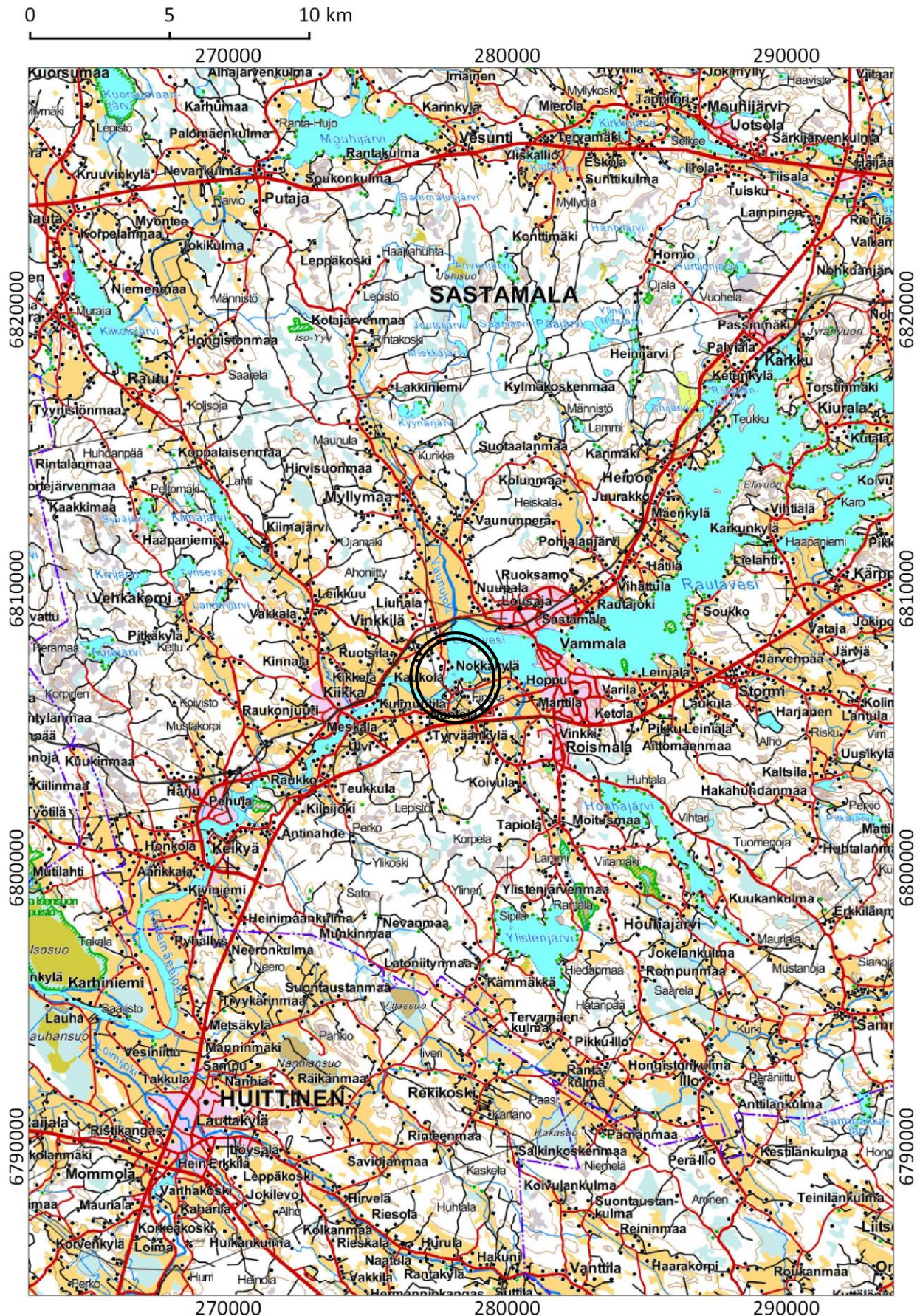
KM 37450:1-24. Rautaesineitä ja rautakatkelmia, saviastian paloja, punasavikeramiikkaa, tiiltä, lasia, kvartsi-iskos, palanutta savea ja palamatonta luuta. Diar. 28.10.2008. Valvonta, Aija Teinonen 2008.

Digikuvat:	AKDG 4666:1-13, luettelo s. 17
Maastokarttaote:	1:200 000, A4, s. 4 1:20 000, A4, s. 5
Kartat:	Yleiskartta 1:500, A3, s. 19
Liitteet:	-
Tutkimusraportti:	Museoviraston arkisto, Helsinki

SASTAMALA Tyrväänkylä (Törfues) ja Kaukola

N: 6806700 E: 278300 (ETRS-TM35FIN) Z: 59,5–64,0 (N2000)

1: 200 000

SASTAMALA Tyrväänkylä (Törfues) ja Kaukola
 N: 6806700 E: 278300 (ETRS-TM35FIN) Z: 59,5–64,0 (N2000)
 1: 20 000

0 250 500 750 1000 m

1. JOHDANTO

Sastamalan Tyrväänkylässä sijaitsevalle kiinteistölle 790-472-4-92 Annanranta on suunniteltu vesihuoltoraikentamista, jonka yhteydessä naapurikiinteistöllä 790-472-4-97 Ranta-Alikylä sijaitseva jätevesikokoojapumppaamo siirretään Annanrannan kiinteistölle. Vesihuoltojärjestelmä on tarkoitus liittää Illon vesihuoltoosuuskunnan verkostoon, mikä edellyttää vesihuoltolinjan rakentamista pumppaamosta kiinteistölle 790-472-6-78 Lisäalue. Annanrannan kiinteistöllä sijaitsevan vanhan saunarakennuksen ja uuden pumppaamon väliset putket on jo aikaisemmin kaivettu maahan. Rakentamishanke sijoittuu kokonaisuudessaan muinaisjäännösalueelle, jossa sijaitsee kaksi muinaismuistolain (295/1963) rauhoittamaa kiinteää muinaisjäännöstä. Muinaisjäännöskohteet ovat Tyrväänkylän historiallisen ajan kylänpaikka (Tyrväänkylä (Törfues), muinaisjäännösrekisterinumero 1000011561) ja rautakautinen röykkiökalmisto Kaukola (muinaisjäännösrekisterinumero 912010016). Tästä syystä Pirkanmaan maakuntamuseo totesi lausunnoissaan (diar. 221/2014 ja 212/2015), että pumppaamon uusi paikka ja osuuskunnan rakentama linja tulee tutkia ennen kaivutöitä arkeologisin koekaivauksin. Koekaivauksen tavoitteena oli selvittää onko kyseisillä alueilla muinaismuistolain mukaan (295/1963) rauhoitettuja muinaisjäännöksen osia.

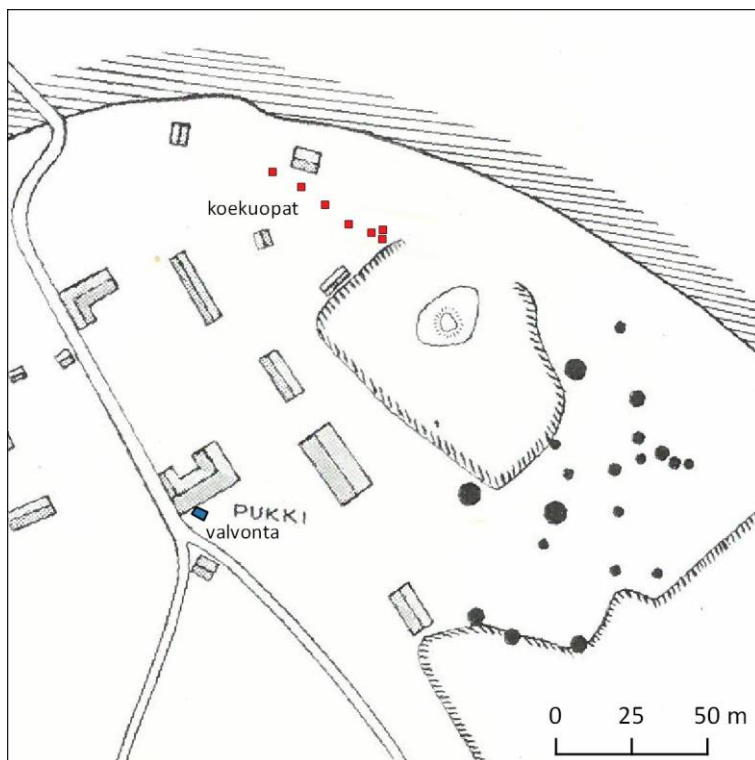
Pirkanmaan maakuntamuseo antoi 1.7.2015 Museoviraston koekaivausryhmälle tehtäväksi suorittaa tarvittava koekaivaus. Toimeksiannossa edellytettiin myös nykyisen jätevesikokoojapumppaamon nostoa vaativan kaivutyön arkeologista valvontaa. Koekaivausryhmä suoritti koekaivauksen ja valvonnan yhden päivän aikana 31.8.2015. Museovirasto kustansi tutkimukset, koska kyseessä oli pieni yksityinen hanke. Tutkittavana oleva alue oli noin 300 m² ja siitä tutkittiin koekaivauksessa 1,75 m². Valvottavan kaivannon koko oli noin 12,5 m². Tutkimuksessa toimi johtajana FM Jan-Erik Nyman ja apulaistutkijana HuK Inga Nieminen.

Helsingissä 17.2.2016

Jan-Erik Nyman, FM

2. TUTKIMUSHISTORIA

Kaukolan röykkiökalmisto havaittiin jo 1900-luvun alussa, jolloin myös ensimmäiset röykkiöhaudat tutkittiin. Laaja röykkiöalue levittäytyy Kokemäenjoen kummallekin rannalle ja röykkiöitä tunnetaan myös Liekojärven Liekosaaresta. Tyrväänkylässä Kokemäenjoen kaakkoisrannalla röykkiöitä on neljässä ryhmittymässä, joista pohjoisin on Pukin kantatilan mukaan nimetty Pukin ryhmä. Pukin ryhmän röykkiöitä kartoitettiin ensimmäistä kertaa vuonna 1946, kun Tyrvään voima Oy aloitti Hartolankosken voimalaitoksen rakennustyöt. Kartoitusta suorittivat Muinaistieteellisen toimikunnan tutkijat Carl Fredrik Meinander ja Helmer Salmo. Kartoituksessa havaittiin Pukin päärakennuksen itäpuolella kohti Liekoveden rantaa laskevasta rinteestä yhteensä 20 enemmän tai vähemmän maansekaista röykkiötä (Salmo 1946). Seuraavan kartoituksen suoritti Museoviraston koekaivausryhmän tutkija Anne Vikkula vuonna 1982, jolloin röykkiöitä havaittiin yhteensä 19 kappaletta (Vikkula 1982). Neljä vuotta myöhemmin Turun yliopiston järjestämässä inventoinnissa löydettiin vain 10 röykkiötä. Inventointia johti tutkija Helena Ojala. Alueelle oli rakennettu kesämökkejä, joten osan röykkiöstä epäiltiin tuhoutuneen (Ojala 1986). Viimeisin röykkiökartoitus on vuodelta 2002, jolloin kartoitusta suoritettiin Pirkanmaan maakuntamuseon tutkija Hanna-Maria Pellisen johdolla. Kartoituksessa löydettiin 17 röykkiötä ja ainakin yhden Meinanderin ja Salmon löytämistä röykkiöistä todettiin melko varmasti tuhoutuneen. Kahteen röykkiöön kaivettiin kartoituksen yhteydessä koekuopat. Koekuoppien perusteella Pellinen katsoi, että ainakin selkeimmät röykkiöt saattavat olla muinaisjäännöksiä. Varmoja havaintoja hautauksista ei kuitenkaan saatu, eikä röykkiöistä havaittu nokimaata. Alueella havaittiin kasvavan tummaa tulikukkaa (Pellinen 2002:7).

Kuva 1. Ote Carl Fredrik Meinanderin ja Helmer Salmon laatimasta kartasta, jossa vuonna 1946 havaitut röykkiöt ovat merkitty mustilla pisteillä Pukin talon itäpuolelle. Karttaan on lisätty punaisella koekaivauksen koekuopat ja sinisellä valvottu kaivanto. Karttalähde: Salmo 1952.

Ensimmäinen Pukin röykkiöalueelle sekä tarkemmin inventoimattomalle Tyrväänkylän historialliselle kyläpaikalle kohdistuva koekaivaus suoritettiin vuonna 2007 Pirkanmaan maakuntamuseon tutkija Vadim Adelin johdolla. Koekaivaus tuli ajankohtaiseksi, koska alueelle suunniteltiin uusia vesijohto- ja siirtoviemäriinjoja. Koekaivauksessa todettiin, että vaikka merkkejä esihistoriallisesta toiminnasta löytyy laajalta alueelta, niin kiinteäksi muinaisjäännökseksi tulkittavia kulttuurimaakerroksia ja rakenteita löytyy vain Tyrväänkylän historialliselta kyläpaikalta. Tältä noin 90 x 30 m laajalta alueelta löytyi tummaksi värjäytynyt kulttuurikerros, joka sisälsi tutkijan mukaan pääasiassa rautakautisia, keskiaikaisia ja uuden ajan alun löytöjä. Alueelta

havaittiin myös historialliselle ajalle ajoittuvia kivi- ja puurakenteita (Adel 2007a). Kristiina Mannermaa on analysoinut koekaivauksessa talteen saadun luuaineiston. Tunnistettuja lajeja ovat nauta, sika, vuohi/lammas, kana, hauki, ahven, särki ja siika (Mannermaa 2008a).

Tutkimuksia röykkiöalueella ja kylänpaikalla jatkettiin samana vuonna, kun vesihuoltolinjan kaivutöitä valvottiin arkeologisesti. Kenttätöitä johti jälleen Pirkanmaan maakuntamuseon tutkija Vadim Adel. Valvonnan yhteydessä havaintoja kiinteästä muinaisjäänneksestä saatiin useassa kohdassa Tyrväänkylän historiallisella kylänpaikalla. Mahdollinen rautakautinen polttohautaus havaittiin Pukintien ja Pakilantien risteyksessä (havaintokohta 3, kts yleiskartta s. 19). Risteysalueella havaittiin myös Adelin mukaan todennäköisesti keskiajalla muodostunut kulttuurikerros (havaintokohta 2-4, kts. yleiskartta s. 19). Kerros on tulkittu mahdolliseksi peltokerrokseksi. Nuorempia historiallisen ajan kohteita havaittiin kylänpaikan luoteis- ja länsireunalla, muun muassa vanhan siltatien alta havaittu likamaakerros sekä kiveys, joka on tutkijan mukaan todennäköisesti uunin perustus. Uunikiveyksen alta otettu hiilinäytteen radiohiiliajoituksen tulos on 115±35 BP (Hela-1586). Pukin tilan päärakennuksen koillispuolella tutkittiin tarkemmin ajoittamaton likamaakuoppa (havaintokohta 1, kts yleiskartta) (Adel 2007b). Kristiina Mannermaa on analysoinut valvonnassa talteen saadut luuaineiston. Tunnistettuja lajeja ovat nauta, sika, vuohi/lammas ja hauki. Lisäksi on tunnistettu pari palaa linnunluuta. Mahdollisesti polttohautauksesta olevat palaneet luut ovat peräisin nisäkkäistä, mutta lajia ei ole pystytty tunnistamaan (Mannermaa 2008b).

Yhdessä vesihuoltolinjan kaivutöiden valvonnassa havaitussa muinaisjäännekohteessa suoritettiin syksyllä 2007 tutkija Vadim Adelin johtama kaivaus. Kaivauksessa tutkittiin 6 m² kokoinen alue, joka sijaitsi kylänpaikan luoteisreunalla lähellä Kokemäenjoen rantaa noin 120 m Pukintien ja Pakilantien risteyksestä luoteeseen. Vanhojen karttojen perusteella tutkimusalueen kohdalla on todennäköisesti sijannut Rauvan talon tonttimaata. Kaivauksessa löydettiin pääasiassa uudelle ajalle ajoittuvia löytöjä ja tutkittiin mahdollinen puurakenne, joka Adelin mukaan ajoittuu 1700-1800-luvuille, sekä todennäköisesti 1700-luvulle ajoittuva tulisijan tai pienikokoisen rakennuksen perustus. Kaivauksessa tutkittiin myös tarkemmin ajoittamaton kuopanne sekä maa- ja kivirakenne, joka on tulkittu 1400-1600-luvuille ajoittuvaksi salaojaksi (Adel 2007c). Kristiina Mannermaa on analysoinut kaivauksessa talteen saadun luuaineiston. Tunnistettuja lajeja ovat nauta, sika, vuohi/lammas, metsäjänis/rusakko, kana sekä riekko/pyy/peltopyy (Mannermaa 2008c). Tulisijan tai rakennuksen perustuksesta otettu maanäyte sisälsi selvästi nuorten kasvijäänteiden lisäksi jauhosavikan siemeniä (Lempiäinen 2007).

Vuosi myöhemmin vuonna 2008 Pirkanmaan maakuntamuseon tutkija Aija Teinonen suoritti arkeologisen valvonnan Tyrväänkylän vanhalla kylänpaikalla Pakilantien varrella noin 30 m Pukintien ja Pakilantien risteyksestä luoteeseen. Tutkimuksessa valvottiin paikalle asennettavan umpisäiliön kaivutyöt. Valvonnassa havaittiin, että maakerrostumat olivat pitkälti sekoittuneita aikaisempien kaivantojen ja putkitöiden seurauksena. Ehjiä kulttuurikerroksia tai rakenteita ei havaittu, mutta jonkun verran historialliselle ajalle ajoittuvia löytöjä otettiin talteen (Teinonen 2008).

Huhtikuussa 2015 Museoviraston koekaivausryhmä suoritti tutkija Simo Vanhatalon johdolla koekaivauksen Tyrväänkylän vanhalla kylänpaikalla Pakilantien varrella noin 60 m Pukintien ja Pakilantien risteyksestä pohjoiseen. Koekaivaus oli tullut ajankohtaiseksi, koska paikalle suunniteltiin uutta konekatosta. Koekaivauksessa ei löytynyt säilynyttä kiinteää muinaisjäännettä.

3. KOHTEEN SIJAINTI JA KUVAUS

Tutkimuskohde sijaitsee Sastamalan Tyrväänkylässä Vammalan kirkosta 3,0 km lounaaseen Liekoveden lounaisrannalla olevalla loivarinteisen kylämäen pohjoisosassa. Kohteen luoteispuolella Liekoveden vedet laskevat Kylänkosken ja Kupperinkosken kautta Kokemäenjokeen. Tyrväänkylän vanha kylämäki rajautuu pohjoisessa Liekoveteen ja etelässä peltoaukeamaan sekä enemmän tai vähemmän umpeen kasvaviin vanhoihin niitty- ja laidunmaa-alueisiin.

Kuva 2. Näkymä kohti nurmikentän reunalle suunniteltua vesihuoltolinjaa, kuvattu lounaasta. AKDG 4666:1

Kuva 3. Tutkittava alue ja kuvan keskellä suunniteltu jätevesikokoojapumppaamon paikka, kuvattu kaakosta. AKDG 4666:2

Tutkimuskohde jakaantuu kahteen erilliseen osaan, joista koekuopittava osa sijaitsee Tyrväänkylän pohjoisosassa aivan kylämäen juurella noin 30 m rannasta. Jätevesikokoojapumppaamo on suunniteltu sijoitettavaksi Liekoveden rannalla sijaitsevan kesäasunnolle johtavan Pakilantien itäpuolelle. Pumppaamon sijoituspaikka on noin 15 m kunnostuskohteena olevasta vanhasta saunarakennuksesta koilliseen tasaisella ja heinittyneellä joutomaalla. Pumppaamosta vesihuoltolinja tulee kulkemaan luoteeseen Pakilantien yli tien luoteispuolella olevalle nurmikentälle. Tällä entisellä peltoalueella vesihuoltolinjan on suunniteltu kulkevan hoidetun nurmikentän reunalla noin 30 m kunnes sitä liitetään jo olemassa olevaan putkilinjaan. Nurmikentän ja sen koillispuolella olevan kesäasunnon pihamaan välissä on matala, mutta selvästi erottuva pengertai törmä. Koekuopittavan alueen korkeus on 59,5 - 60,5 m mpy (N2000) ja maaperä koostuu kivistä hiekasta. Samalle nurmikentälle Adel kaivoi vuonna 2007 kaksi koekuoppaa, joista lähin sijaitsee suunnitellusta vesihuoltolinjasta reilut kymmenen metriä lounaaseen. Koekuopista ei silloin löytynyt kiinteää muinaisjäännöstä, mutta peltomullasta löytyi rautaesineen katkelma, punasavikeramiikkaa, tiiltä, modernia lasia, palanutta luuta, palanutta savea ja kvartsi-iskoksia. Peltomullan alla oli puhdasta hiekkaa.

Kuva 4. Suunniteltu pumppaamon paikka, kuvattu lännestä. AKDG 4666:4

Kuva 5. Suunniteltu vesihuoltolinja, kuvattu etelästä. AKDG 4666:5

Siirrettävä jätevesikokoajapumppaamo sijaitsi kylämäen eteläosassa koekuopitettavasta alueesta 115 m lounaaseen Pukintien ja Pakilantien risteuksen pohjoispuolella. Pumppaamo sijaitsi Ranta-Alikylän pihalle johtavan ajotien varrella muutamia metrejä paikalla olevan vanhan navetan kaakkoisseinästä. Maasto on tässä kohtaa hyvin tasaista ja maaperä hiekkainen. Korkeus on noin 63,5 m mpy (N2000). Pumppaamon eteläpuolella Adel havaitsi vuoden 2007 valvonnassa hänen tulkintansa mukaan keskiaikaisen peltokerrostuman ja mahdollisen polttohautauksen. Aivan pumppaamon kohdalla olleista putkiojista ei sen sijaan saatu havaintoja kiinteästä muinaisjännöksestä. Myös pumppaamon läheisyyteen kaivettu koekuoppa oli löydötön.

Kuva 6. Jätevesikokoajapumppaamon sijainti Ranta-Alikylän vanhan navetan kaakkoispuolella ennen sen esille kaivamista, kuvattu etelästä. AKDG 4666:8

Tutkittava alue nousi maakohoamisen myöten Litorinamerestä runsaat 8000 vuotta sitten, jolloin kohde sijaitsi kapeassa merenlahdessa olevalla pienellä saarella. Liekovesi kuroutui pian tämän jälkeen ja kohteen yhteys mereen katkesi. Liekoveden vedenpinnan alkuperäinen korkeus lienee ollut noin 57 m mpy. Historiallisella ajalla vedenpinta on koskienperkauksien myötä laskenut, mutta se palautui lähelle alkuperäistä korkeutta kun järven vedenpinta nousi Hartolan voimalaitoksen rakentamisen seurauksena (Kejonen et al. 2004:3-4, Salo 2004:122). Tutkimuskohteen lähiympäristöstä tunnetaan jonkun verran kivikautisia irtolöytöjä ja lähimmät tunnetut kivikautiset asuinpaikat ovat Hartolankoski (600 m itälounaaseen), Kaisti (750 m koilliseen) ja Liekosaari 2 (1,1 km koilliseen). Liekosaari 2 -kohteessa on arveltu olevan myös varhaismetalli-

kautista toimintaa, mutta varmoja pronssikautisia löytöjä tai asuinpaikkoja ei toistaiseksi tunneta lähialueelta. Lukuisia rautakautista hautoja tunnetaan sekä Tyrväänkylän puolelta että Kokemäenjoen vastakkaiselta rannalta Kaukolan kylästä. Kaukolan rökkiökalmistoa on pidetty yhtenä Suomen suurimmista ja alueelta tunnetaan hautauksia myöhemmältä roomalaisajalta lähtien aina rautakauden loppuun asti.

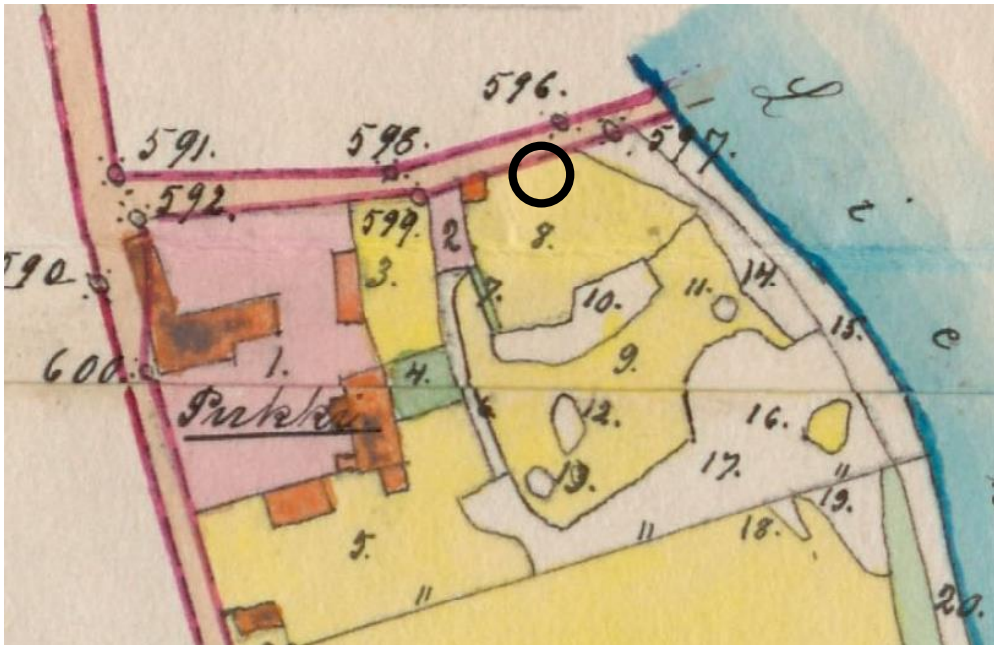
Ensimmäinen maininta historiallisissa lähteissä Tyrväänkylästä on vuodelta 1411 tai mahdollisesti jo vuodelta 1390. Ei kuitenkaan ole syytä epäillä etteikö kylä olisi syntynyt jo rautakauden puolella. Vuonna 1540 kylässä oli kahdeksan taloa (Piilonen 2007:113, Salo 2004:246). Ennen isojakoa Tyrväänkylän talot Paavin taloa luukuun ottamatta sijaitsivat vierekkäin tiiviissä ryhmässä. Isojaossa useimmat talot kuitenkin siirrettiin ja vain Pakilan ja Pukin kantatalot jäivät vanhalle kylämäelle. Historiallisten karttojen perusteella vaikutta siltä, että koekuopitettava alue suunnitellun vesihuoltolinjan ja pumppaamon kohdalla on ollut 1600-luvulla rakentamatonta piha- tai kasvimaata, joka myöhemmin raivattiin pelloksi. Peltona alue on ollut vain viime aikoihin asti.

Kuva 7. Ote maanmittaaja Jonas Strengin maakirjakartasta vuodelta 1644, johon koekuopitettava alue on merkitty mustalla ympyrällä. Lähde: Kansallisarkisto MHA A 1 78-79.

Kuva 8. Ote Pakilan tilan tiluksia kuvaavasta toimituskartasta vuodelta 1920, jossa tutkitavan vesihuoltolinjan kohta on merkitty mustalla ympyrällä. Lähde: Kansallisarkisto A106:35/21-26

Kuva 9. Ote Pukin tilan tiluksia kuvaavasta toimituskartasta vuodelta 1914, jossa jätevesikoojapumppaamon suunniteltu sijoituspaikka on merkitty mustalla ympyrällä. Lähde: Kansallisarkisto A106:35/14-18

4. TUTKIMUSMENETELMÄT

Koekaivauksen aikana tutkittiin koekuopilla suunnitellun pumppaamon paikkaa sekä vesihuoltolinjaa. Kohteita eivät olleet ennestään merkitty maastoon, mutta Ranta-Alikylän isännän antaman asemapiirroksen avulla niitä paikannettiin maastossa silmämääräisesti. Yhteensä kaivettiin 7 kpl 0,5 x 0,5 metrin kokoista koekuoppaa, joten kaivettu pinta-ala on yhteensä 1,75 m². Koekuopat kaivettiin lapiolla ja tarvittaessa myös lastalla ohuina kerroksina. Osa kaivetusta maa-aineksesta seulottiin. Koekuopat kaivettiin 0,45–0,75 m syvyyteen ja pääsääntöisesti puhtaaseen pohjamaahan asti. Koekuopissa esiintyvistä ilmiöistä ja maannokista tehtiin muistiinpanot ja osa koekuopista valokuvattiin digitaalikameralla. Koekaivausten lopuksi koekuopat peitettiin. Pumppaamon nostoa vaativaa kaivutyötä valvoi apulaistutkija Inga Nieminen. Kaivutyöstä vastasi Ranta-Alikylän isäntä. Paljastuneesta maannoksesta tehtiin muistiinpanot ja sekä kaivutyötä että kaivantoa dokumentoitiin valokuvaamalla digitaalikameralla. Koekuoppien ja kaivannon sijainnit mitattiin VRS-RTK -laitteen (Topcon Hiper SR) avulla, jonka tarkkuus on ± 2 cm. Mittaukset suoritettiin valtakunnallisessa ETRS-TM35FIN-tasokoordinaatistossa ja N2000 korkeusjärjestelmässä.

Jälkityövaiheessa laadittiin Maanmittauslaitoksen maastokartan pohjalle yleiskartta mittakaavaan 1:500, johon lisättiin koekuopat ja muut havainnot. Tutkimuksessa otetut digitaaliset valokuvat on luettelointu Museoviraston kuvakokoelmiin päänumerolla AKDG 4666. Jälkitöissä allekirjoittanut vastasi tutkimusraportin ja yleiskartan laatimisesta sekä valokuvien luetteloinnista. Koekaivauksessa ei löytynyt Kansallismuseon koelmiin otettavia löytöjä.

Kuva 10. Pumppaamon siirtoa varten tapahtuva kaivutyö, kuvattu etelästä. AKDG 4666:9

Kuva 11. Pumppaamon nosto, kuvattu koillisesta. AKDG 4666:12

5. KAIVAUSHAVAINNOT

Koekaivauksessa ei löytynyt viitteitä kiinteästä muinaisjäännöksestä suunnitellulla jätevesikokoojapumppaamon paikalla ja vesihuoltolinjalla. Pumppaamon kohdalle kaivettiin kolme ja vesihuoltolinjalle neljä koekuoppaa. Kaivetut koekuopat osoittivat, että molemmilla alueilla on 40-75 cm paksu ruokamultakerros, jonka alla on puhdasta hiekkaa. Poikkeuksena on koekuoppa nro 4, jossa multaa oli vain noin 10 cm verran ja koekuoppa nro 5, jossa turpeen alla oli multaista savea ainakin metrin syvyyteen. Ruokamulta oli koekuopissa hiekkaisesta pohjamaasta poiketen hyvin savista, joten alueelle lienee ajettu huomattavia määriä savista täyttömaata. Ruokamullasta löytyi vain yksittäisiä löytöjä, jotka kaikki ajoittunevat myöhäiselle historialliselle ajalle. Ruokamullan alta ei ollut löytöjä, rakenteita tai kulttuurikerrokseen viittaavia maavärjäytymiä. Koekuopissa nro 6 ja 7 havaittiin ruokamultakerroksessa runsaasti noin 30 cm kokoisia kiviä. Kivet olivat pyöreitä luonnonkiviä eikä niissä ollut palamisen jälkiä.

Kuva 12. Koekuoppa 1, kuvattu etelästä. AKDG 4666:6

Kuva 13. Koekuoppa 7, kuvattu etelästä. AKDG 4666:7

Pumppaamon nostoa vaatiman kaivannon valvonnassa ei myöskään havaittu kiinteään muinaisjäännökseen viittavia ilmiötä. Maa oli sekoittunut aiempien maatoiden seurauksena ja kaivannon profiileissa ei ruokamullan alla ollut muinaisjäännökseen viittavia rakenteita tai maavärjäytymiä. Kaivannosta ei saatu esinelöytöjä.

Kuva 14. Pumppaamo esille kaivettuna, kuvattu koillisesta. AKDG 4666:11

Kuva 15. Pumppaamon siirtoa varten kaivettu kaivanto, kuvattu koillisesta. AKDG 4666:13

6. YHTEENVETO

Museoviraston koekaivausryhmä suoritti Pirkanmaan maakuntamuseon toimeksiannosta virkatyönä koekaivauksen ja valvonnan Sastamalan Tyrväänkylässä sijaitevilla kiinteistöillä 790-472-4-92 Annanranta, 790-472-6-78 Lisäalue ja 790-472-4-97 Ranta-Alikylä. Ranta-Alikylän kiinteistöllä sijaitseva jätevesikoojapumppaamo on suunniteltu siirettäväksi Annanrannan kiinteistölle ja se tulisi liittää uuden vesihuoltolinjan kautta olemassa olevaan vesihuoltoverkostoon. Uusi vesihuoltolinja tullaan rakentamaan kiinteistölle 790-472-6-78 Lisäalue. Rakentamishanke sijoittuu kokonaisuudessaan muinaisjäännösalueelle, jossa sijaitsee kaksi muinaismuistolain (295/1963) rauhoittamaa kiinteä muinaisjäännöstä. Muinaisjäännöskohteet ovat Tyrväänkylän historiallisen ajan kylänpaikka (Tyrväänkylä (Törfues, muinaisjäännösrekisterinumero 1000011561) ja rautakautinen röykkiökalmisto Kaukola (muinaisjäännösrekisterinumero 912010016). Tästä syystä Pirkanmaan maakuntamuseo edellytti lausunnossaan että pumppaamon uusi paikka ja rakennettava vesihuoltolinja tulee tutkia ennen kaivutöitä arkeologisin koekaivauksin. Koekaivauksen tavoitteena oli selvittää onko kyseisillä alueilla muinaismuistolain mukaan (295/1963) rauhoitettuja muinaisjäännöksen osia. Pirkanmaan maakuntamuseon toimeksiannossa edellytettiin myös nykyisen jätevesikoojapumppaamon nostoa vaativan kaivutyön arkeologista valvontaa.

Koekaivausryhmä suoritti koekaivauksen ja valvonnan yhden päivän aikana 31.8.2015. Museovirasto kustansi tutkimukset, koska kyseessä oli pieni yksityinen hanke. Pumppaamon uudelle paikalle ja tulevalle vesihuoltolinjalle kaivettiin seitsemän koekuoppaa, joiden yhteispinta-ala on 1,75 m². Valvottavan kaivannon koko oli noin 12,5 m². Pumppaamon uusi paikka ja uusi vesihuoltolinja sijoittuvat vanhoille pelloille, johon on ilmeisesti ajettu runsas määrä savista täyttömaata. Kyntökerroksen alta ei löytynyt viitteitä kiinteästä muinaisjäännöksestä. Valvonnassa todettiin, että pumppaamon kohdalla olevat maakerrostumat olivat sekoittuneet aiempien maatöiden seurauksena.

7. LÄHTEET

Painetut lähteet ja kirjallisuus:

Kejonen, Aimo, Herola, Erkki ja Stén, Carl-Göran (2004). *Maaperäkartan selitys: lehti 2121 04 Kiikka*. Espoo: Geologian tutkimuskeskus.

Piilonen, Juhani (2007). *Sastamalan historia. 2, 1300-1860*. Vammala: Vammalan kaupunki.

Salo, Unto (2004). *Sastamalan historia. 1,2, Esihistorian liiteosa*. Vammala: Vammalan kaupunki.

Painamattomat raportit:

Adel, Vadim (2007a). Vammala Tyrväänkylä Kaukola. Koekaivaus rautakauden ja historiallisen ajan muinaisjäännösalueella 2007. Pirkanmaan maakuntamuseo.

Adel, Vadim (2007b). Vammala Tyrväänkylä Kaukola. Vesihuoltolinjan kaivutöiden arkeologinen valvonta 2007. Pirkanmaan maakuntamuseo.

Adel, Vadim (2007c). Vammala Tyrväänkylä. Historiallisen ajan kyläpaikan pelastuskaivaus 2007.

Lempiäinen, Terttu (2007). Tutkimusraportti, makrofossiilitutkimus. Kasvimuseo, Turun yliopisto.

Mannermaa, Kristiina (2008a). Vammala Tyrväänkylä Kaukola KM 36761. Koekaivaus 2007/Vadim Adel.

Mannermaa, Kristiina (2008b). Vammala Tyrväänkylä Kaukola KM 36762. Valvonta 2007/Vadim Adel.

Mannermaa, Kristiina (2008c). Vammala Tyrväänkylä KM 2007104. Historiallisen ajan kyläpaikan pelastuskaivaus/Vadim Adel 2007.

Ojala, Helena (1986). Vammalan Liekoveden ympäristön rautakaudenajan hautojen inventointi ja ympäristön koekuopitus. Turun yliopisto.

Pellinen, Hanna-Maria (2002). Vammalan Tyrväänkylän Toivon, Pukin, Harjulan ja Riihimäen sekä Kaukolan koulun alueen röykkiökartoitus 23.9.-11.10.2002. Tampereen museot.

Salmo, Helmer (1946). Kertomus tutkimuksista Tyrvään pitäjän Kaukolan ja Tyrvään kylissä kesäk. 4 - heinäk. 21 p:nä 1946. Muinaistieteellinen toimikunta.

Vikkula, Anne (1982). Vammala Tyrväänkylä. Hiidenmäki, Hiidenvainio, Toivo, Pukki. Rautakautisen kalmistoalueiden koekaivaus ja kartoitus. Museovirasto.

8. DIGIKUVALUETTELO

AKDG 4666:

Kuvaaja: Jan-Erik Nyman (:1-7)
Inga Nieminen (:8-13)

1. Näkymä kohti nurmikentän reunalle suunniteltua vesihuoltolinjaa, kuvattu lounaasta.
2. Tutkittava alue ja kuvan keskellä suunniteltu jätevesikokoojapumppaamon paikka, kuvattu kaakosta.
3. Tutkittava vesihuoltolinja ja taustalla kuvan keskellä suunniteltu pumppaamon paikka, kuvattu luoteesta.
4. Suunniteltu pumppaamon paikka, kuvattu lännestä.
5. Suunniteltu vesihuoltolinja, kuvattu etelästä.
6. Koekuoppa 1, kuvattu etelästä.
7. Koekuoppa 7, kuvattu etelästä.
8. Jätevesikokoojapumppaamon sijainti Ranta-Alikylän vanhan navetan kaakkoispuolella ennen sen esille kaivamista, kuvattu etelästä.
9. Pumppaamon siirtoa varten tapahtuva kaivutyö, kuvattu etelästä.
10. Pumppaamon siirtoa varten tapahtuva kaivutyö, kuvattu koillisesta.
11. Pumppaamo esille kaivettuna, kuvattu koillisesta.
12. Pumppaamon nosto, kuvattu koillisesta.
13. Pumppaamon siirtoa varten kaivettu kaivanto, kuvattu koillisesta.

9. KOEKUOPAT

Nro	Koordinaatit (ETRS-TM35FIN) Lounaisnurkka	Pinta mpy (N2000)	Koko m	Syvyys m	Kuvaus
1	N: 6806735,27 E: 278337,21	60,29	0,5 x 0,5	0,65	Turpeen alla on 50 cm paksu kerros savista ruokamultaa, jonka alla on ruskeaa hiekkaa kuopan pohjaan asti. Ruokamullasta löytyi jonkun veran rautaromua.
2	N: 6806738,33 E: 278337,41	60,00	0,5 x 0,5	0,75	Turpeen alla on 75 cm paksu kerros savista ruokamultaa, jonka alla on ruskeaa hiekkaa kuopan pohjaan asti.
3	N: 6806737,39 E: 278333,62	59,95	0,5 x 0,5	0,60	Turpeen alla on 60 cm paksu kerros savista ruokamultaa, jossa on runsaasti kiviä. Tämän alla on hieman hiekkaisempaa multaa. Kuoppaa ei kaivettu puhtaaseen pohjamaan asti.
4	N: 6806740,17 E: 278326,10	60,14	0,5 x 0,5	0,75	Turpeen alla on 10 cm paksu kerros savista ruokamultaa, jonka alla on ruskeaa kivistä hiekkaa kuopan pohjaan asti.
5	N: 6806746,60 E: 278318,30	60,11	0,5 x 0,5	0,60	Turpeen alla on multaista savea, josta löytyi tiilen kappaleita ja pala tuluspiitä. Kuoppa kaivettiin 60 cm syvyyteen ja kairaamalla todettiin, että savi ulottuu ainakin metrin syvyyteen.
6	N: 6806752,47 E: 278310,43	59,85	0,5 x 0,5	0,60	Turpeen alla on 40 cm paksu kerros savista ruokamultaa, jonka alaosassa on noin 30 cm kokoisia kiviä. Mullan alla on ruskeaa hiekkaa kuopan pohjaan asti.
7	N: 6806757,46 E: 278300,95	59,62	0,5 x 0,5	0,45	Turpeen alla on 10 cm paksu kerros savista ruokamultaa, jonka alla on 10 cm paksu kerros savensekaista hiekkaa. Tämän kerroksen alla kuopan pohjaan asti savista multaa, jossa on runsaasti noin 30 cm kokoisia kiviä. Kuoppaa ei kaivettu puhtaaseen pohjamaan asti.

SASTAMALA Tyrväänkylä (Törfues) ja Kaukola

Jan-Erik Nyman 2015

Yleiskartta 1:500

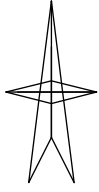
Piirtäjä Jan-Erik Nyman

Pohjakarttana on Maanmittauslaitoksen maastokartta

Koordinaatisto ETRS-TM35FIN

Korkeuskäyrät (N2000) ovat piirretty Maanmittauslaitoksen kahden metrin korkeusmallin mukaisesti

0 10 20 m

- 1□ löydötön koekuoppa (0.5 x 0.5 m)
- ⊖ valvottu kaivanto (pumppaamon poisto)
- SV löydötön koekuoppa (Simo Vanhatalo 2015)
- AT valvottu kaivanto (Aija Teinonen 2008)
- VA löydöllinen ja löydötön koekuoppa (Vadim Adel 2007)
- VA ① valvottu putkilinja ja havaintokohta (Vadim Adel 2007)
- rp kiinteistöraja ja rajamerkki
- ⊙ pensas ja pensasaita
- ||| || nurmikko ja niitty
- ⊙ ↑ lehtipuita ja kuusia

LIEKOVESI
57.8

